

ZÁPIS Z KOLOKVIA III.

Tématem třetího setkání *venkov – architektura – výuka* byla příprava Inventury urbanismu 2015.

Kolokvium se konalo 2. 10. 2015 na Fakultě architektury ČVUT pod záštitou Ústavu urbanismu.

Seznam účastníků (v abecedním pořádku):

Radmila Fingerová, Ing.	(krajinářská architektka, pedagožka)
Miroslav Cikán, Doc. Ing. arch.	(architekt, pedagog)
Ivan Gogolák, Ing. arch.	(architekt, doktorand)
Lukáš Grasse, Ing. arch.	(architekt, doktorand)
Milena Hauserová, Ing. arch., CSc.	(vědecká pracovnice v oboru stavebněhistorického průzkumu)
Ivana Hujerová	(krajská radní, manažerka regionálních produktů)
Kateřina Hroncová, Ing. arch.	(architektka, doktorandka)
Jan Jehlík, Doc. Ing. arch.	(architekt, pedagog)
Jiří Klokočka, doc. Ing. arch.	(architekt, pedagog)
Michal Kohout, doc. Ing. arch.	(architekt, pedagog)
Pavλίna Maříková, Ing.	(vědecká pracovnice v oboru sociologie, ČZU)
Karel Matějka, Ing.	(starosta obce Strunkovice nad Blanicí)
Radim Perlín, RNDr., PhD.	(přírodovědec, pedagog)
Zuzana Pešková, doc. Ing. arch. Ing., PhD.	(vědecká pracovnice, FSV ČVUT)
Ivan Plicka, doc. Ing. arch., CSc.	(architekt, pedagog)
Jiří Plos, JUDr. PhDr.	(advokát, historik umění)
Vít Rýpar, Ing. arch.	(doktorand)
Klára Salzmann, Ing., Ph.D.	(krajinářská architektka)
Josef Smutný, Ing. arch.	(architekt, doktorand)
Miloš Šejn, Prof.	(výtvarný umělec, pedagog)
Jana Tichá, PhDr., Ph.D.	(teoretička architektury)
Jan Trejbal, MgA. Bc.	(doktorand)
Oldřich Vacek, RNDr., CSc.	(vědecký pracovník v oboru zemědělství, ČZU)

Jan Jehlík:

Úvodní slovo

Smyslem setkání a inventury není mluvit obecně o venkovu, spíše je to prosba všem, aby pomohli učitelům s tím, jak učit budoucí architektky, *jak plánovat a projektovat na venkově.*

Jako architekti máme tendenci přistupovat k tomuto tématu z pohledu lidí, kteří žijí ve městě. Dalším důvodem je evidentní proměna venkova.

Zajímá nás způsob spolupráce různých disciplín a aktérů v území → spolupráce (participace)

Krátkodobý záměr: listopadová konference *Inventura urbanismu*

Dlouhodobý záměr: postupné vypracování (výzkumného) projektu / projektů na toto téma + přizpůsobení výuky a zadávání školních ateliérů

Představení programu setkání

Představení programu konference *Inventura urbanismu 2015*

Představa: 3 bloky (v každé vystoupí 6-7 lidí) + 1 stálý panel „moudrých externistů“, poskytující průběžnou reflexi.

1. blok: prezentace výzkumu FA ČVUT Metodika zadávání územních plánů a její aplikace na venkovské prostředí
2. blok: prezentace vybraných ateliérů architektonických škol na venkovské téma.
3. blok: prezentace odpovědí na 3. otázky:

V čem je práce architekta odlišná ve městě a na venkově?

Jaká jsou zásadní témata dnešního venkova pro práci architekta?

Kteří profesionálové spolupracují a jaké podstatné informace jsou třeba?

Metodika zadávání územních plánů – představení výzkumu FA ČVUT

<https://vp.fa.cvut.cz/>

Rád bych upozornil na některé věci důležité z hlediska venkova:

Při práci na venkově člověk hledá více souvislostí (vazeb), než při práci na městě (ve vztahu k místu, lokalitě, ve kterém se obec nachází).

Výzkumné otázky, které se v metodice objevují, platí i pro venkov. (*způsob kontroly, kvalita sídla/sídlíště, typy nástrojů, kvalita plánu, omezení plánu*)

Nástroje rozvoje u vesnic (na rozdíl od měst) však mohou být vzájemně velmi odlišné.

Velké téma je jak dělat územní plán u malé obce. Forma plánu stanovená zákonem je stejná jako u velkoměsta. Možná, že pro kvalitní rozvoj malé obce může být vhodnější i jiný nástroj než je právě územní plán.

Témata a hypotézy: (alternativně: jaké jsou záměry a jak je vztáhnout k prostředí venkova)

1. *Pozice územního plánu* – plán jako informační základna, nikoliv jediný závazný podklad pro rozhodování
2. *Měřítko osídlení* – pro rozhodování o velkých investičních celcích je nezbytným podkladem podrobnější plánovací dokumentace
3. *Prostorové uspořádání* – územní plán musí explicitně vymezit vztahy mezi prostorovou strukturou a funkčním využíváním území
4. *Intenzita osídlení* – míra intenzity a hustoty osídlení v rámci krajiny je klíčovým parametrem územního plánu.
5. *Polyfunkčnost osídlení* – stanovení požadavku polyfunkčnosti osídlení je jednou ze základních podmínek úspěšnosti naplnění základních cílů územního plánování
6. *Centralita osídlení* – určení hlavního a dílčích center je podstatné pro formulaci veřejné vybavenosti a strukturování veřejných prostranství
7. *Obytnost sídel/sídlišť* – síť veřejných prostorů je konstruována prvotně pro pěší pohyb a je maximálně kontinuálně prostupná (zahrnuje i problematiku udržení populace)
8. *Regenerace sídel/sídlišť* – územní plán musí obsahovat nástroje v širokém spektru účinnosti pro analýzu stability území a tedy i pro zásahy v rámci stávajících struktur, respektive pro vytvoření dalších urbánních vrstev nad vrstvami stávajícími
9. *Flexibilita činností a dějů* – územně plánovací dokumentace musí specifikovat významovou hierarchii hodnot od obecných stabilních vzorců až k proměnlivým, pouze predikovaným jevům včetně procedurálních kroků schopných v čase proměnné jevy zpracovat (jak reagovat)
10. *Role aktérů* – v rámci územního plánu musí být stanovena pravidla pro hledání dohody veřejné správy, investorů a občanů (zahrnuje vztah zodpovědnosti a oprávněnosti)
11. *Forma plánu* – územní plán musí obsahovat v rámci ideové i normativní části dostatečné odůvodnění, protože odůvodnění je obsahovou spojnicí územního plánu, podrobnějších plánů a územního rozhodování. (ÚP je nástroj vázaný a konkrétní cíle, neměl by být pouze formální)
12. *Implementace plánu* – způsob výkladu dokumentace, pořizování podkladů potřebných pro tento výklad a koncentrované projednání za účasti relevantních aktérů jsou nezbytnou součástí územního plánování

(Pojem *sídliště* je zde chápán ve svém původním významu obce coby seskupení budov převážně obytného charakteru, nikoliv jako zástavba panelových domů).

Deficity územních plánů u velkých obcí (a do jaké míry platí i u obcí malých):

Pozice sídliště v rámci širších vztahů, vztahy osídlení a krajiny, vývoj modernistických sídlišť a nových osídlení (nové enklávy výstavby na venkově), ***bariéry, nekvalitní veřejný prostor*** (i v krajině), ***absence municipálních strategií, absence ekonomických vazeb, nedostatečné projednávání dokumentů, formální zadávání plánů, pozice a kvalita zhotovitele, implementace územních plánů, informační báze, evaluace a aktualizace, vlivy na procesy***

Platí všechny, a naopak se zdá, že tam ještě některé další chybí.

Jak se to váže k tématu výuky architektury?

U všech školních projektů se řeší oblast přímých i nepřímých vazeb. Úzký vztah osídlení a krajiny především v případě venkova je evidentní. Přirozeným rysem nás architektů je, že vždy přednostně vidíme 'baráky'. Hledání vyváženosti uvažování přírodního a vystavěného prostředí je na místě – to není množství záležitostí, ale záležitost přirozené vazby.

Zatímco ve městě je to většinou vztah k parkům, ke krajinnému a rekreačnímu zázemí (*vnitřní krajiny*), na venkově je to převážně opačně; jakými vlivy váže na architekturu osídlení otevřená (*vnější*) krajina. To je další velké téma. I to, jaký je vliv hospodaření – kultivace krajiny – na kultivaci obcí.

Výsledkem výzkumu je metoda, jak strukturovat územně plánovací dokumentaci. Hlavní je, že pokud plán neobsahuje složky: *politiky* (záměry), *charakteristiky* (popis území s regulacemi) a *procesy*, pokud neumíme sdělit záměr, nedokážeme adekvátně zobrazit/abstrahovat charakteristiku obce do dokumentace a nedovedeme vysvětlit *kdo, za jakých okolností a pomocí jakých nástrojů* může prvky plánu zrealizovat, pak nemá smysl vytvářet územní plán.

Vyjdeme-li z dnešních požadavků na měřítko dokumentace (stejných pro všechny obce bez ohledu na jejich velikost), existují podle mě dvě možnosti:

1. Zachovat požadované měřítko 1 : 5000, ale pak ten územní plán musí udělat sdružení obcí (v rámci logického území krajiny – mikroregionu vytvořeného také podle krajinného, nejen správního členění), nebo (i):
2. Vytvářet podrobnější plán obce v měřítku parcely (ve formě regulačního plánu). Na to dnes žádná obec nemá peníze, nebo energii.

Shrnutí:

Ve vzduchu je ptaní se: *jak zobrazovat území, jak ho popisovat a jaká pravidla předepisovat.*

Jaké jsou nástroje? Stále mluvíme o strategických plánech a přitom téměř nikdo nepoužívá institut, který je od 90. let v platném zákonu o obcích, *program územního rozvoje obce.*

Když to přeženu: Kdybych dělal územní plán, měl bych tento schválený program po obci požadovat. Protože jinak (kromě technologických věcí) nevím, co mám dělat.

Nástroje (v právu zakotvené i obecnějšího charakteru) existují. Pokud se však žádný jazyk nepoužívá, nelze se z jeho aplikace poučit.

Pro dohodu je nezbytná *srozumitelnost*. Je třeba najít jazyk – jak normálně sdělovat věci, které jsou obtížné. Na jedné straně stojí právní zázemí, nomenklatura, způsob ukotvení v obecném. Jak je ale sdělovat v konkrétním?

Důležitou součástí našich setkání je (kromě vlastního zlepšení způsobu výuky) také zjistit, kde již hovoříme mimoběžně („argotem“ – profesním jazykem, na který nikdo jiný neslyší).

Do *Inventury urbanismu* tento výzkum uspořádáme do srozumitelnější formy a doplníme ta prioritní témata malých obcí, která zde zatím chybějí.

Jiří Plos

Jan Jehlík ve svém výkladu od základního tématu výuky architektury poodstoupil stranou a naznačil, že nezbyvá nic jiného, než se zamyslet nad legislativou. Já s tím souhlasím.

Jedním z výsledků této práce by mělo být, do jaké míry je ta obecná právní úprava vhodná a smysluplná pro tento účel. Jak bylo uvedeno ve dvou příkladech: na vytvoření smysluplného územního plánu pro rozsáhlé území (mikroregion) v menším měřítku – což platný zákon neumožňuje (společné schválení), nebo vytvoření nesrovnatelně podrobnějšího dokumentu, který bude mít úplně jiné poslání.

K ekonomii: *Zákon o obcích* § 84 odst. 2 říká, že obec si schvaluje program územního rozvoje a rozpočet. Kromě těchto dvou obec nemá jiné efektivní nástroje. Všechny ostatní nástroje jsou od nich odvozené. Problém je ekonomie – co ta obec vůbec může. Jaké možnosti má malá obec s ohledem na *Zákon o rozpočtovém určení daní*. S čím může obec zacházet? Přičemž i malá obec musí řešit řadu kolizních zájmů v území. Ten nástroj na to efektivně postaven není.

Ke strategii: Také bych mluvil spíše o strategii, než o strategickém plánu. V tomto státě téměř nikdo neví, co to strategický plán je. Většina z těch, co jsem měl v ruce, žádným strategickým plánem není. Většinou je to obecné prohlášení o tom, že obec má být *čistá, veselá, bezpečná, živá* (toto byla citace jednoho z nich). Přitom si dovedu představit, že by v takovém dokumentu mohla i malá obec vyjádřit čím se chce ve svém kraji stát – kterým směrem se budou ubírat její investice. Tedy něco, co územní plány neobsahují.

Josef Smutný

Myslím, že jedním z hlavních problémů je hlavně to, že architekti vůbec nerespektují krajinu. V územních plánech malých (stohlavých) obcí, se kterými jsem se setkal, se krajina vůbec neřeší – zpracovatel ji nereflektuje, krajina se v „plánu obce“ neprojevuje.

Jiří Plos

Toto je docela vážná otázka: do jaké míry má územní plán s krajinou pracovat. Tím se dostáváme k tomu, o čem byla řeč na začátku – kde očekáváme, že se vyjádří spíše naši kolegové z ČZU – jakým způsobem se proměňuje systém hospodaření na venkově. Byly doby, kdy tam pracovalo 80-90 % lidí, teď tam pracují 2 % populace. Dostáváme se tu k problémům dotací v zemědělství – mnohdy kolizních – i ekonomických záměrů státu. Jinými slovy dostáváme se k mnohovrstevnatým tématům. Otázkou je co z toho má popsat územní plán. Co je ten prostor, kam může sáhnout?

Klára Salzman

Ke krajině v územním plánování: Dnes máme koncepci uspořádání krajiny – jako součást územního plánu (ale ne na úrovni samostatného výkresu). Z toho vyplývá i její podrobnost. Ona mnohovrstevnatost, široká problematika a multidisciplinární pojetí, o kterém Jiří Plos mluvil, v rámci uspořádání krajiny nelze zpracovat. ČR nezná institut krajinného plánování

(jedna z mála zemí). Bez něj tu řadu naléhavých problémů nedokážeme vyřešit (jak ukázalo letošní léto).

Institut krajinného plánu – jako samostatná věc – by měl jednoznačně vzniknout. Výstupy z něj by se měly promítnout do územních plánů. Jakým způsobem – o tom již lze diskutovat.

Například současné územně analytické podklady tak nastaveny nejsou – aby z nich bylo možné věci přímo vkládat do územního plánu → nutnost důsledné analytické a syntetické práce.

Dnes jsou vyhroceny dva aspekty celého procesu plánování krajiny (kromě typologie krajiny, strategie a politiky samotných): sociální a ekologický. Ty ovlivňují vše, co se v území bude dít.

Institut územního systému ekologické stability a ochrany krajinného rázu je naprostý fragment ochrany krajiny, který nám dnes legislativa umožňuje.

Jiří Plos

Otázkou je, jaké nástroje má zejména malá venkovská obec k tomu, aby mohla nějakou politiku v tomto směru prosazovat.

Jan Jehlík

Navrhoval bych vyjít z ukázky výzkumu, kterou jsem zde prezentoval, jako jednoduchého tematického dělení. Je to společné hledání – pokud kohokoli napadne, že tam něco chybí – nějaké téma, přidáme ho k tomu. Prozatím prosíme, posílejte nám své návrhy mailem (než vymyslíme jiný způsob komunikace na webu).

Radmila Fingerová Krajinařská architektura a venkov: *proč, co, jak, s kým.*

Proč se tím máme zabývat?

Absolvent naší školy (zpracovatel) nemá na venkově odborného partnera, kterého má ve městě (tam má proti sobě řadu odborníků, kteří korigují jeho názory). Na vesnici zpracovatel jedná s laiky: *nemá odborné publikum a tedy má velkou moc. Má velkou moc laiky ovlivnit.*

Proto si myslím, že by se toto téma mělo učit trochu jiným způsobem.

Co studenty učíme?

Plánovat, projektovat, koordinovat, řídit. A to v rámci různých nástrojů: Politika územního rozvoje, Zásady ÚR, Územní plány, Územní studie / urbanistické studie, Projekty. Čím níže jsme ve směru od politiky k projektům, tím se role jejich osobnosti zvyšuje.

Čím vyšší nástroje – tím větší řadou odborníků jsou naši absolventi korigováni. Když se dostaneme až na úroveň samotných projektů (návsí, hřbitovů, okolí škol...), tam již zůstávají projektanti sami – a my je na to musíme dobře připravit.

V čem je práce architekta odlišná ve městě a na venkově?

Ve městě je partnerem zadavatel – tým odborníků. Na venkově jsou od úrovně územních plánů níže partnerem (zadavatelem) většinou laici. Z toho vyplývá potřeba srozumitelnosti.

Chceme dosáhnout *srozumitelnosti myšlenky, jazyka (textu, terminologie) i grafiky a definovat pouze to nezbytné* (zbytečně nespoutávat).

Jaká jsou zásadní témata pro práci (krajinařského) architekta na venkově?

1. Na úrovni zásad územního rozvoje: Definovat krajiny, které vyžadují ochranu, péči a tvorbu. Ve spolupráci se specialisty definovat nadregionální systém zeleně (ÚSES), prostupnost krajiny, retenční kapacitu, erozní ohrožení...
2. Na úrovni územního plánu: Zejména vymezení hranice extravilánu/intravilánu a vymezení *nezastavitelného* v rámci *zastavěného*.
Podmínkou úspěchu plánu v extravilánu je součinnost s kompletními pozemkovými úpravami (nejlépe, když proběhnou v návaznosti). Mezi dalšími důležitými nástroji (které však jako architekti můžeme jen stěží ovlivnit) jsou i *zásady správné zemědělské praxe*.

Komplexní pozemkové úpravy jsou skutečně tím nástrojem, který proměňuje náš venkov. Ale my to neděláme. Proto je nejprve třeba udělat dobrý územní plán, aby následně mohly pozemkové úpravy na jeho základě zasáhnout do majetkových vztahů.

Na úrovni ÚP – v rámci koncepce uspořádání krajiny můžeme řešit:

Zachování zemědělské půdy (potravinovou soběstačnost), *prostupnost krajiny* (rekreace), *retenční kapacitu krajiny* (bezpečnost), *biodiverzitu* (ekologie), *jedinečnost krajiny* (krása).

Jaké informace potřebujeme?

Informace o území (obsaženy v územně analytických podkladech).

Porozumět minulosti krajiny (nejen umět číst v historických mapách)

Porozumět tomu, jak lidé v řešeném území žijí (kdo hospodaří, kdo vlastní půdu)

Přání / vize toho, jak by mohli lidé v budoucnosti žít (typické pro obor architekta-krajinaře – poskytování pomoci při hledání řešení nejasného zadání pro neznámého klienta)

Poznat řešené území fyzicky (prochodit je)

Vědět o chystaných změnách ve vlastnických vztazích (komplexní pozemkové úpravy)

Znát zákony a jejich skutečné projevy v území (ochrana půdy, lesní zákony ...)

3. Na úrovni územní (urbanistické) studie: *Umístění a velikost ploch pro novou výstavbu, parcelace, umístění domu na parcelách, nové komunikace...*

4. Na úrovni projektů: *Náves...* Je třeba znát to, co tvoří jedinečnost místa – znát minulost i současné potřeby. Někdy zapomínáme na kontinuitu, která zde je. Je třeba porozumět.

Metodiky – jsou potřebné, ale neměly by být svazující.

Je třeba definovat krajinný ráz tak, aby tomu každý rozuměl (anglosaský přístup). Náš přístup je velmi vědecký, ale podstatou je, že sami lidé musí porozumět, v čem je hodnota krajiny.

Příklad práce krajinařského architekta v extravilánu:

(Projekt optimalizace faktorů trvale udržitelného rozvoje venkova v oblasti horního Pomoraví, 2002)

Řešitelský tým byl velmi široký (mnoho specialistů, přírodovědců i sociologů)
Významné zapojení GIS zpracování (měli velký problém se zobrazením rozptýlené zeleně,
která významným způsobem určuje charakter území – i proto je třeba jí vždy projít fyzicky)
Výsledky výzkumu měly být použity při aktualizaci stavebního zákona (nepodařilo se)

Modelový krajinný plán pro obec Bouzov (2004, byl součástí výzkumného projektu):

Rozdělení území do typů krajiny (podle potřeb: tvorby, údržby, ochrany),
Krajinná diagnóza jednotlivých lokalit (dle ekonomie, ekologie, estetiky),
Vytvoření digitální mapy venkovské krajiny (GIS, ale de facto říká to, co lze vyčíst i z ortofota),
Přehled nedostatků a pozitiv sledovaných prvků a možnosti dalšího využití,
Prostorové analýzy (od délky cest po koeficient ekologické stability)
– výborné nástroje pro přesvědčení lidí, ale krajinář to v tom území vidí i bez nich

Výsledek: Veliké množství odvedené práce, která však nebyla v praxi (v zásadách územního rozvoje) použita.

Ivan Gogolák

Možná jsem to špatně pochopil: *Na čím nižší úrovni plánování je, tím více je bohem?* Myslím, že je to náš současný problém – všichni uvažujeme horizontálně v jedné vrstvě a nedíváme se na nadřazené dokumenty. Tak jak jste sama povídala, nemáte chuť respektovat územní plány. Učí se tu krajináři nerespektovat nadřazené plány, protože si myslí, že to udělají lépe? Z mého pohledu je vertikální průřezová cesta samozřejmostí.

Radmila Fingerová

Ne, tak jsem to nemyslela – nerespektovat zásady územního rozvoje atd. Myslela jsem to tak, že ve vztahu ke klientovi jste dole sám – většinou máte proti sobě starostu a několik zastupitelů. Když děláte územní plán pro město, máte proti sobě různé odbory. To samé u zásad územního rozvoje. Váš nápad je tam odborně korigován. Když pracujete ve vesnici, váš nápad – jako tvůrce – je málokdy korigován. Ti starostové si vás přizvali jako odborníka, kterého vyslechnou. V nich často není síla být partnerem a říci to se nám nelíbí.

Čím níže sestupujete, tím důležitější je vaše odhodlání být partnerem a dělat to dobře.

Ivan Gogolák

Podle mě se i na té nejnižší úrovni dají nalézt rovnocenně profesionální partneři. Myslím, že to platí pro všechny úrovně bez rozdílu. Stejně jako mohou být nevzdělaní představitelé obce, může být nevzdělaný i pořizovatel a zpracovatel, a naopak.

Radim Perlím

Já si rozhodně nemyslím, že architekt-projektant je ve venkovské krajině sám. Vždy má proti sobě uživatele prostředí. Právě oni jsou jeho partneři. Myslím si, že je nešťastné, když si někdo myslí, že navrhne nějaké prostředí pro nějaké uživatele, kteří to pak budou užívat. Pokud to nebudou právě ti uživatelé, kdo se na vzniku té krajiny na zdůvodnění budou podílet, pokud to nebudou chápat, pokud nezapojíte místní aktéry, pak to nemá smysl.

Dělat práci, kterou z pozice poučeného, vzdělaného, naučeného, chytrého projektanta (jakéhokoliv typu) do té krajiny vložím a myslet si, že ji někdo bude používat a respektovat, bez toho, abych mluvil s konkrétními lidmi, bez toho aby pro mě byly partnerem, bez toho abych s nimi jednal, koordinoval, participoval jejich zájmy, moje představy, jejich potřeby, potřeby území, tak to nebude nikdy fungovat.

Představa, že někdo do krajiny vloží nějakou myšlenku (nebo do města) a ti aktéři, ten živý organismus, tu myšlenku vezme? Ne, nevezme, zahodí.

Radmila Fingerová

K tomu, co jsem řekla – že architekt je ve vesnici sám. Vycházím se své zkušenosti. Objela jsem přes sto třicet vesnic (v rámci hodnocení vesnice roku) a viděla jsem územní plány, mluvila jsem se starosty. Opravdu to tak je. Ve starostech není ta síla oponovat.

Oproti tomu když děláte něco konkrétního, třeba navrhujete školku, tam je to něco jiného. Tam máte lidi a funguje to.

Vždycky jednáme s lidmi. U jedné vesnice je to jednoduché – tam se jich zeptáte a oni to vědí. U většího územní je to obtížnější. Tam se bavíme se zástupci obcí. Tam už ti lidé nevědí, co od tak velkého území chtějí.

Jan Jehlík

Premisa na počátku byla srozumitelnost, spolupráce a podobně. Myslím si, že to je v pořádku. Připomínka Ivana a Radima byla k tomu, že se počet partnerů zužuje. To je jeden způsob čtení. Myslím si, že se nezužuje, ale proměňuje.

Je důležité používat slova jako aktéři a zájmy. Podstatné je pro nás (výzva) jací aktéři jsou v různých venkovských situacích. Jaké jsou tam zájmy. Poukázat na to s kým a v jaké situaci je důležité se bavit (se sousedem, s dopravákem, hydrogeologem...).

Participace je pro nás samozřejmá – i když o ní nemluvíme.

Michal Kohout

Doplnil bych k tomu, co říkala paní Fingerová. Mám pocit, že existuje jakási díra. U návrhu v malém představitelném měřítku má každý přirozeně pocit, že té věci velmi dobře rozumí. Druhou sférou je plánování velkých území, kde se člověk kromě zastoupené veřejnosti střetává i s odborníky. Je tu ale i „mezivrstva“. Tou je právě územní plán. Jedná se na relativně odborné úrovni, ale přitom odborní oponenti nejsou v dostatečném množství zastoupeni. Oponenti-laici tam zastoupeni jsou. Ale výzkum (viz str. 2) ukázal, že se tam do značné míry odborná problematika řeší – problematika, která přesahuje měřítko. Je otázka, zdali náš atomizovaný systém plánování po rozdrobených celcích je vlastně rozumný.

Karel Matějka

S paní inženýrkou musím souhlasit v tom, že starostové a zastupitelé na malých vsích jsou v této problematice nevzdělaní. Vy tu řešíte, jak vzdělávat architekty, ale nikdo neřeší, jak vzdělávat zastupitele. Ti se navíc mnohdy po čtyřech letech změní. A přitom oni vytvářejí vizi. Ta často sepíše na papír a něco z toho se pak objeví i v územním plánu. Tvorba krajiny se objeví na papíru, ale v územním plánu se neobjevuje. Jediný institut vhodný pro něj jsou komplexní pozemkové úpravy.

Vlastníci a hospodáři jsou dnes dvě různé věci. Všechno se točí kolem výměny pozemků. Špatné je, že mezi pozemkovými úpravami často chybí návaznosti (každý katastr řeší obvykle jiní technici).

S lidmi je třeba jednat – to určitě. Ale existují dva extrémy: 1. Osvícený diktátor, 2. Všechno řešit komunitně – všichni do toho povídají a nikdo nemá zodpovědnost. Výsledek vždy musí být nějaký kompromis.

Josef Smutný

Musím naprosto souhlasit v tom, že je problémem, že na malých obcích chybějí partneři a že politická správa vzdělaná být nemusí, protože se mění. Proč by se učitelka na prvním stupni musela učit urbanismus? I když se třeba bude snažit, bude pro ni problém to pojmout. Skutečně je problémem zpracovatele územního plánu, že nemá odbornou oponenturu v těch malých obcích. Stává se, že předkládají odborné dokumenty, kterým nikdo nerozumí – všechno jim v nich projde. Nadřízený orgán, pořizovatel se zajímá o jedinou věc – aby zpracovatel fungoval legislativně. Pokud si obec nezřídí oponentní komisi složenou z odborníků, kteří dovedou přečíst ten plán a porozumět tomu, co zpracovatel dělá a nedělá, tak se obec nemůže posunout tam, kam bychom si to představovali.

I mě, jako zpracovatele, by bavilo, pokud by mou práci někdo kritizoval. Jestliže ale územní plány zpracovávají všichni na základě nejnižší ceny, nevidím v tom žádnou lásku. Lidé se pak akorát snaží ty věci co nejjednodušším způsobem obejít.

Jan Jehlík

To je výzva: Plán jako prostředek lásky k území!

Josef Smutný

Ale bez toho dobrý plán nevznikne. A pakliže ano, pak ho zase často sestřelí na rovině legislativní.

Radim Perlín

Ke komplexním pozemkovým úpravám: Podle mých informací od druhého pololetí letošního roku budou pozemkové úřady více dozorovat jednotlivé zpracované úpravy ve svém území, aby již nedocházelo ke zmíněným nenávaznostem apod.

K tomu co zaznívá: Opravdu nesouhlasím s tím, že na obci není partner. Tam ani není zapotřebí partner ve smyslu odborné konzultace / oponentury odborné práce urbanisty. Partnerem je tam uživatel území. A je rolí urbanisty, aby si vše potřebné zjistil. A ti lidé musejí sami vědět, co chtějí – které cesty chtějí obnovit, kde a proč mají problém s erozí. Ne že jim to někdo seshora sdělí. Oni sami musí vědět, že někde chtějí (pod možným dohledem někoho, kdo tomu rozumí) vybudovat zasakovací rýhu či cestu, která zamezí splavení půdy z polí. Proto jsou ti lidé partneři.

Samozřejmě, že je špatné dnešní oddělení vlastníka od uživatele (který nenes zodpovědnost). To ale nic nemění na tom, že ten partner tam není pro odbornou konzultaci urbanistovi. Ten je tam proto, aby se s ním urbanista bavil, které věci jsou pro něj ještě přijatelné, vhodné a správné.

Radila Fingerová

Ze své zkušenosti vím, že je pár starostů, kteří, než došlo k územnímu plánu nebo pozemkovým úpravám, své území prostudovali, pochopili a svému zastupitelstvu vysvětlili, ale to je jen zlomek. Nezapomeňte, že většina starostů je neuvolněných. Ti to nemají šanci zvládnout.

Znám takové případy, ale jestli to byly z těch sto třiceti tři? Ale pak to tam opravdu bezvadně fungovalo. Ti starostové to dokázali tak, že se perfektně připravili a poté sami korigovali odborníka. Co si budeme povídat – vyhraje nejnižší cena a odborník to pak nezkoumá do takové hloubky, do jaké by měl.

Klára Salzmann

Ke krajinnému plánování: Vztáhneme-li koncepci uspořádání krajiny je ke standardům územního plánování – politikou územního rozvoje počínaje a územním plánem konče, můžeme vytvořit srovnání:

Státní politika územního rozvoje = typologie krajiny

Zásady územního rozvoje = typologie krajiny

Územní plán = tvorba krajiny

K samotné tvorbě tedy dochází až na lokální úrovni a není vyřešeno, kde se tyto vzájemně setkají. Nyní se na nás valí územní studie krajiny (na úrovni ORP), ale my tyto horní stupně vůbec nemáme vyřešené. V toto můžeme závidět urbanistům – ti to vyřešené mají.

České republice chybí strategie krajiny. Příkladem toho, jak by takový dokument mohl vypadat je strategie Irská <http://www.ahg.gov.ie/app/uploads/2015/09/national-landscape-strategy-for-ireland-2015-2025.pdf> Krátký 40 stránkový materiál. Je to takový „výcuc“, ale něčím musíme začít. Někde musí být řečeno, že se budeme zabývat vodou – říční krajinou. Pokud se jí nebudeme zabývat všichni, nebudeme se jí snažit udržet v prameništích oblastech, bude pozdě. Těch 70 nádrží, které teď vláda schválila, ji v krajině neudrží.

Dalším problémem je ochrana kulturní krajiny. To se netýká jen krajiny, ale i nechráněných objektů. I jim by mohla dobrá strategie poskytnout oporu – jako důležitým identifikátorům místní krajiny.

A konečně by pomohla i v místech setkávání se hranic krajů a ORP. Krajina je jen jedna.

Co se komplexních pozemkových úprav týče – ti laici znají své území stokrát více, než my. My musíme spolupracovat – to je role architekta. Architekt nesmí vypadat tak, aby se ho všichni báli – aby měli pocit „že jsou úplní debilové, že mu nerozumí“. Musí chtít spolupracovat. Architekt by měl vysvětlit, co jsou hodnoty území, co je z jeho úhlu pohledu zajímavé. Měl by najít téma, které je zajímavé – a přes ně je vtáhnout do tvorby. Často to bývá obnova historických cest.

Právě tak to udělal starosta ve spáleném poříčí. Ten navíc udělal geniální věc – krajinný plán objednal předtím, než se začaly dělat komplexní pozemkové úpravy. Ve chvíli, kdy na něj naběhli geodeti, kteří měli 6 týdnů na to, aby je udělali, on jim předal hotový krajinný plán a řekl: „Takhle to bude.“ A ono to tak bylo.

Radmila Fingerová

Myslím, že je to otázka do diskuze. Na jednu stranu zde máme územní plány, které mají řešit celé území, a na druhé straně tady máme územní studii. Nechala bych to zatím otevřeně.

Jiří Klokočka

Chtěl bych reagovat na Radima Perlína – s ním souhlasím i nesouhlasím. Na jednu stranu je evidentní, že zhotovitel musí s uživatelem prozkoumat území – to je mimo diskuzi. Na druhou stranu mám zkušenosti s opravdu místními uživateli, kteří vůbec nemají oko pro kvalitu prostoru, kvalitu krajiny – že je to dokonce vůbec nezajímá, že mají pouze utilitární zájmy – tak jak tu pan starosta mluvil o různých způsobech orání. Někde je třeba, abychom jim vnucovali „naše vize“. Mám zkušenost z Flander. Tam je povinností každé obce (jednotka větší, než bývá v ČR), aby měla vlastního urbanistu. Tam je pak diskuze možná i na té nejnižší úrovni s místním oponentem.

To je to, o čem mluvil Jozef – ti lidé (urbanisté) znají svou obec perfektně, mají k ní onu lásku a pozitivní vztah – je tam pak i ta spolupráce jednodušší. Jsou tam samozřejmě i jiné instrumenty urbanistické, ale o tom bych tu mluvit nechtěl.

Michal Kohout

Myslím si, že to co tu zaznívá – spolupráce s laiky – to tu nikdo nepochybně. Jde tu o role. Zástupce pořizovatele (obce) je potřeba. Musí být někdo, kdo tomu skutečně rozumí, kdo je schopen vést debatu i na vysoké odborné úrovni, kdo je schopen formulovat zadání, někdo kdo chápe měřítka různých problémů (s tím mají laici často problém). Někdo, kdo se území soustavně věnuje. Někdo jako „šéf odboru územního plánu“. Ale ten na této úrovni chybí.

O tom mluvil Jiří. Když obce zvětším, pak se ale zase něco ztrácí. Ztrácí se zrno detailu. Ale ta obec tím na druhou stranu získá možnost pořídit si (zaplatit) takového člověka, reprezentanta, který může vést odbornou debatu.

Jsou skutečně problémy, které by se měly správně řešit na úrovni plánu územního, ale to drobné zrno obce jejich efektivní řešení vůbec neumožňuje. Když mi někde na rohu katastru jde šmouha – nějaká trasa něčeho (silnice apod.), nevím ani odkad kam – co s tím může zpracovatel konkrétního plánu udělat?

Jiří Plos

Pravdou je, že roli partnera urbanisty dnes u ORP v žádném případě nesehrává pořizovatel. To nejsou partneři, to jsou ti, kteří úřadují (formální) soulad se stavebním zákonem.

Miroslav Cikán

Chci navázat na detail z prezentace paní Fingerové: na srovnání dvou leteckých snímků krajiny (ze 40. let a ze současnosti). To jsou snímky, které také používám. Ten první je rok 1938 u nás, ale stejně tak i 2015 v Rakousku. Ten snímek popisuje vnitřní strukturu společnosti – a to, jak je diverzifikovaná. Jak je diverzifikované vlastnictví.

Pokud dnes máme společnost „strukturovanou“ horizontálně (kolektivizace + odsun), pak dnes ten obraz naší krajiny skutečně ukazuje to, jaká je naše společnost. Je to zrcadlo.

Mluvíme-li o návratu detailu, o to diverzifikovanější a detailnější musí být náš návrh. Ten musí obsáhnout to, co vzniká v krajině po staletí samovolně – přirozeným dějem a vkládáním dějů do krajiny.

Jestliže najednou chybí dějovost z vnitřní struktury společnosti, pak je marná práce. A o to víc je třeba klást důraz na diverzifikaci. Rozptyl, práce na detailu, práce na diverzifikaci nabídek. To platí ve městě i v krajině – v té dvojnásob.

Když procházíte krajinou, zjistíte, že mnoho dnešních uživatelů se v ní nerekreuje, ale pouze jí využívá, exploatuje. Chybí živočišná výroba, splavují se nám pole. A když tam je, každý si oplotí maximální velikost pozemku levným elektrickým ohradníkem a cesty začnou zanikat.

Miroslav Cikán

Prášily – Stubenbach: prezentace studentských projektů ateliéru LS 2015 <http://stubenbach.cz/>

Dnešní „starousedlíci“ jsou vesměs bývalí vojáci a pohraniční stráž. S nimi tam žije lokální architekt Ivan Adam, který se v tomto místě snaží revitalizovat původní / vytvořit novou vrstvu kultury. Ten tam po dohodě s Michalem Škodou a Gionem Caminadou uspořádal Caminadovu výstavu. K tomuto projektu, kulturně propojujícímu oblast Česka, Německa a Rakouska se připojil i náš ateliér a vytvořil určitou vrstvu příležitostí, které by mohly být zdrojem inspirace a určité vize pro potenciál možné budoucnosti Prášil.

Zadání se nazývalo *Meta Stubenbach*. Meta proto, že se jen snažíme popisovat možnou potencionální vrstvu – hledáme příležitosti. Protože se předmětem vždy zabývám od celostního – od jeho zapojení nejen do viditelné, hmotné vrstvy, ale i do vrstvy nehmotné kultury (v těchto celostních vazbách posuzujeme v ateliéru i ten nejbližší detail, jako je třeba

stůl), tak i v tomto přístupu řešení příležitostí pro prášily jsme postupovali od těch širších vazeb zapojení Prášil v kosmopolitním kontextu až nakonec k tomu nejjemnějšímu detailu veřejného prostoru obce.

2 knihy: Josef Váchal: *Šumava umírající a romantická* (zastupuje vrstvu nehmotnou) a k tomu deskami kniha velmi podobná: projekt jedné ze skupin našich studentů: *Prášily* (manuál pro širší obecné nakládání a hledání nástrojů pro přetváření obce a krajiny).

Hlavním zdrojem naší práce je *ideový mrak*, který naplňujeme tím nehmotným materiálem, kterým je i geneze toho jak byla krajina vnímána uměleckým okem (Váchalem), kdy nás vidění světla a dalších jiných vztahů v uměleckém díle upozorní na věci, které běžný člověk nezaznamená.

Výsledkem té práce byl nakonec projekt, který jsme umístili do virtuálního prostoru internetu, kde každý student vkládal svou uměleckou práci do oblasti, na kterou se bylo možné odkázat QR kódem přímo v místě, když by jej někdo navštívil. Obraz možné potencionální příležitosti by bylo možné v té krajině vyvolat. (Projekt nakonec nebyl do této fáze dotáhnut, protože cedule s QR kódy nebyly v krajině po důkladné rozvaze rozmístěny).

Součástí projektu bylo pochopení této krajiny a situace včetně smyslového vnímání. Kupříkladu projekt *Linie smyslů* obsahoval i rovinu zvuků zaznamenaných přímo v linii cesty, kterou autorka v krajině připravila. Jedná se o výtvarný objekt, který zesiluje znaky cesty a umožňuje ji vnímat dalšími jinými prostředky, které máme jako lidé k dispozici.

Vrchním, zásadním nástrojem, byl urbanistický návrh. Ten jsme měli zpracovaný ve dvou skupinách. Jeden z nich byla spíše smyslový, ten druhý více racionální – jeho výsledkem je právě kniha, kterou jsem vám představil.

Práce postupovala z vnějších vztahů k místu – od širší vazby Prášil (v rovině izochronů vymezujících vzdálenost kam až je možné dojít, kde je možné vytvářet a akcentovat uzly, které mohou pocestného přivést k zabývání se detailem, na který se jej snažíme upozornit), k jednotlivým objektům (škola, taneční sál, papírna, obecní dvůr, obecní dům).

Obecní dvůr je prostor pro technologické zázemí místních chlapů, kteří by se chtěli starat o prostředí vesnice. Podobné objekty fungují v Rakousku a bývají pýchou komunity. Obecní dům je společenská záležitost (přednáškový, výstavní a taneční prostor). Je to rozvoj příležitostí, který po místních stodolách vytváří Ivan Adam.

Prezentace projektů proběhla přímo v místě, nedaleko stodoly ve které je umístěna výstava projektů G. Caminady. Tato vnitřní iniciace svou vnější vazbou přilákala kolegy z Rakouska i Německa. Na straně německých architektů tato akce vzbudila velký zájem. Z hlediska kosmopolitních vazeb se Prášily staly středobodem vzdálených příležitostí pro lidi, kteří by sem normálně nepřišli.

To znamená, že takovýmto silným zážehem může vznikat velmi intenzivní iniciační jádro pro další rozvoj zájmů v místě. Lidé si najednou uvědomí, že to kulturní chvění není jen „o levné zábavě s pečením berana“, ale že ta příležitost je nakonec může oslovit.

Když Ivan Adam s paní Blažičkovou přišel v roce 1990 do Prášil, byl odhodlaný věci začít měnit a okamžitě narazil. Komunikaci s místními se mu podařilo vytvořit a rozvíjet až po dvaceti letech. Tehdy ho začali vnímat jako součást. Teprve nyní se mu starosta stává partnerem a dokáže s ním tyto nápady komunikovat. Starosta si ze své strany uvědomuje, že tady vzniká určitá kvalita, kterou je možné podporovat. Že tato iniciace dává příležitost žádat o určité granty, které to prostředí dokáže zpracovat, které dokáží přilákat širší kosmopolitní prostředí.

Semestrální práce ateliéru Giona Caminady (příklad jedné z nich)

Globální versus lokální – *Alpentransversale, st. Gothard Tunnel*. (3000 m n. m.)

Místo a jeho kultura + přidaná hodnota místu – kosmopolitnost

Na jedné mapě je zobrazen průběh tunelem vedené komunikace, spojnice severní a jižní Evropy, a nad ním kulturní vrstva – kolmo na tunel orientovaná osa oblasti Surselva (prostředí kolem kláštera, který se nachází pod hřebenem na středoevropské straně).

Nacházíme se v těch vazbách, které přitahují pozornost k místu. Tyto širší i skryté vazby není možné v ideovém měřítku opomíjet. Mřížka se nám z této výšky celku rozměňuje/nabývá na detailu v místě.

V přiblížení na mapě můžeme vidět realizace vynikajících architektů: *Caminada, Zumthor, Ramun Capaul, Olgiati* apod. kteří se stávají cíli pro návštěvu ze širší kosmopolitní vrstvy a nakonec ožívují vnitřní prostor krajiny té krajiny – obce – sídla. Znamená to, že přisunutí určitých kulturních příležitostí nabízí kulturní vrstvu, která může, coby vrstva nehmotná, zkvalitňovat tu hmotu.

Jsem přesvědčený o tom, že obsah (to nehmotné) skutečně strukturuje formu. To navazuje na to, co jsem říkal – že krajina je odrazem naší společnosti. Tedy v opačném směru – ta společnost ten obsah krajiny strukturuje.

Architektura jako kultura (Gion Caminada: *Architektura jako kultura* (2012), Zlatý řez č. 36, 2014)

Náš požadavek na architekturu je získat blízkost k věcem (...)

→ pro celý text viz přílohu.

Minulý týden (25. 9.) zde měl přednášku známý londýnský urbanista. Mluvil o kódech území – určitosti místa. Tedy o tom že nejsou všechna města čitelná stejnými prostředky. Kódy je třeba číst v situaci a kontextu v jakém vznikají. Ať se jedná o Peking, Singapur či střední Evropu. Jedná se vždy o různé kódy, situace, příležitosti.

Obraz – *Giovanni Giacometti: Autoportrét* (na pozadí alpské krajiny), 1899 – ukazuje, jak vypadá ta viděná kulturní vrstva v kulturních souvislostech. (příklad z velmi inspirativních semestrálních zadání G. Caminady: <http://www.caminada.arch.ethz.ch/>)

Dávám do kontextu, že ta *vidění krajiny* alpské umělci veskrze světovými jsou velmi podobná, těm, která vidíme v kontextu s Váchalem a dalšími, kteří popisují Šumavu jak v uměleckém díle zobrazivém, tak v literatuře.

Vnitřní děje – obraz, který zpřítomňuje určitý významný děj, na který je možné přivazovat určitou další situaci přímo v krajině: boží muka, detail v krajině apod.

Veduty – důležité pro posuzování strukturovanosti obce a srovnání jejího historického obrazu se současností. (→ ZUMTHOR, Peter: Siedlungsinventarisatation in Graubünden. Aufgabenstellung und Methode des Bündner Siedlungsinventars mit Inventar Castasegna, hrsg. von der DPG, Chur 1981.)

Optická věcnost (Rudolf Olgiati) svým tématem navazuje na *novou věcnost* (u nás Josef Sudek) – ukázka toho, jak je možné pracovat současným jazykem s využitím prvků historické architektury (reliktů památky), které jinak ztrácejí svou situační pevnost. Vznikají tak nové situace jak v současné architektuře, tak v konkrétních sídlech, kam své objekty umísťoval. Svou hrubostí a přitom modernitou navazují na hrubost lidové architektury.

Jan Jehlík

K první polovině prezentace: Jedná se vlastně o ukázkou toho, jak propojit prostředí kulturně-intelektuální, prostředí které je nad tou obcí, s tou konkrétní „vidláckou“ atmosférou. Je to velmi zajímavé a člověk tuší, že i hluboké, ale srozumitelnost je podle mě již za hranicí debaty (v rámci prostředí obyčejné vesnice).

Miroslav Cikán

Myslím si, že ne. V lužických horách jsme nedávno koupili chalupu a na její půdě jsme našli truhlu s knížkami po Němcích. Byla mezi nimi škola hry na mandolínu, škola hry na housle, škola hry na kytaru, nátrubky, zpěvníky... Ta truhla byla plná kultury, kterou tam nyní nikdo neprovozuje.

Když jsme dělali v okolí analýzu toho, co tam dříve stálo, zjistili jsme, že kaple i hřbitov byly obecní – obec sama si vybuodovala tyto kulturní vertikály, instituce. A zároveň v nich provozovala kulturu. Stávající obec je bez této hlubší kultury, která by vyžadovala nějaké umění: něco umět, něco provozovat, něco interpretovat.

Když jsem bydlel v Rakousku, můj kolega byl členem stálého vesnického orchestru. Taková vrstva byla dříve i v našich vesnicích – a dnes tam strašně chybí. Vertikalita je srovnána do horizontály. Stavíme tam boží muka téměř jako kýče svého druhu. Jako artefakty bez vnitřního obsahu, bez vnitřní vazby, bez opory v literatuře, bez opory v nehmotné kultuře.

Radim Perlín

S tím co jste teď řekl, zcela souhlasím. Chtěl bych ale říct jednu věc. Před 80 lety na venkově žilo čtyřikrát více obyvatel, než nyní. Ta vesnice (obecně středoevropská) měla mnohem více lidí – to je mnohem větší potenciál pro sociální interakci. V té době navíc v podstatě neexistovala masová média a mobilita. Kam nedojeli vozem, tam nedojeli. Měli sice víc práce, ale byli všichni dohromady. Měli více nutností (ne jenom možností) se spolu setkávat.

Proto jsem ostražitý, když to chceme dávat jako vzor. Může to být vzor – ale ideový, ne věcný. Hluboká vesnická sounáležitost (od Sokola po dechovku) vznikala v jiném čase a prostoru, s jinými počty a za jiné ekonomiky.

Velmi oceňuju příklad z Práší, kde vzniká smysluplně veřejný prostor, který umožňuje navázat na *pospolitost* v moderním slova smyslu – v tom, v čem ti lidé *chtějí* být pospolu – ne v tom, co jim někdo uměle implantuje. Ze své vlastní zkušenosti vím, že tak to nefunguje (několikaleté marné úsilí o vyvolání nového kulturního impulzu v obci, která o „městskou“ kulturu nestála).

Miroslav Cikán

My máme svou kuchařku, kterou je G. Caminada a to, co provozuje na ETH v Curychu a to, co je i předmětem výstavy jeho tvorby v Prášílech, tedy přibližování se navzájem ve dvou vazbách: *pospolitosti a susedskosti společenství a vazba k věcem* (blízkost k detailu).

Jestliže mám fyzickou vazbu k věci, tak přestože je ta věc již na hraně své fyzické existence, tak ji udržuju, vyzdvihuju, zvýrazňuju, umísťuju. To jsou situace, kdy se hledají prostředky, jakým způsobem mohu udržet diferenciaci v krajině. Přes společenství – to je tou blízkostí: susedskost a ozřejnění důvodu a udržení smyslu věcí v krajině.

Radim Perlín

A je krajina věc?

Miroslav Cikán

Krajina je *prostředí a situace*.

(→ VESELÝ, Dalibor; KRATOCHVÍL, Petr. Architektura ve věku rozdělené reprezentace: problém tvořivosti ve stínu produkce. Academia, 2008.)

v té situaci mám hmotnou stránku, nehmotnou stránku, vnitřní vazby, vnitřní komunikace věcí a prostorů – které vytvářejí určitou scéničnost, která má vnitřní dramaturgii a vnitřní důvod existence.

Radim Perlín

Celá řada autorů tvrdí, že krajina je *myšlenkový konstrukt*. Ta samá krajina na různé typy lidí působí jinak – jinak a jiné hodnoty v ní oceňují. Krajina je to, co se odráží v mé mysli a vychází z mé zkušenosti, znalosti, dovednosti a vztahu k té krajině. Jinak hodnotím místo, kde jsem se narodil a tak dál.

Je zajímavé, že krajina může být chápána rozdílně od prostředí. Prostředí je souborem fyzických znaků, krajina je myšlenkový konstrukt. A je důležité, aby v takovýchto typech prací ten myšlenkový konstrukt nebyl toho přichoziho, ale toho, kdo tam tu krajinu užívá.

Miroslav Cikán

Krajina je *emergentní struktura*. Čím je členitější, tím složitější je její nalehnutí. Pokud převezmu biologický termín *Schlüssel-Schloss-Prinzip* (princip zámku a klíče), tak záleží na nás, do jaké míry pochopíme strukturu zámku, abychom použili ten správný klíč.

Radim Perlín

Ale každý z nás trochu jinak.

Miroslav Cikán

Ano.

Ještě k textům, které nyní visí v Prášilech. Vidíte ukázky staveb s detailem a s tou kulturní příležitostí, která je v tom prostředí právě tímto detailem – je to sublimace detailu na základě určitého vnitřního kulturního chvění společenství, které si potom dokáže vytvořit společenskou objednávku, aby takovéto věci vznikly.

Nemusíme hned pracovat na hmotném. My bychom měli pracovat na společenské objednávce.

Ivan Gogolák

Jako práce je to vizuálně velmi atraktivní. Chápu ji jako modelovou práci vzniklou na škole a pro studenty.

Mám však problém s tím, že současní absolventi naší fakulty zpracovávají jednotlivé vize malých celků, malých obcí. Vidím to na práci svých kolegů. Postupují velmi podobně, jako jste postupovali vy. Je to objektově orientovaný přístup, který má vždycky stejný vzorec. Vždy se tam umísťují nějaké objekty implementující městskou strukturu, diskutabilně umístěné nové cesty v krajině a podobně.

Je to otázka, která byla i na počátku v prezentaci Jana Jehlíka. Má být ten přístup k vesnici orientovaný objektově či má být orientovaný na větší měřítko vazeb. Širší vazby ve vaší prezentaci (ve formě přeshraničních šipek s vysvětlením, že se má jednat o kosmopolitní centrum) nevypadaly věrohodně.

Dle mého názoru je tento postup nešťastný. V krajině jsou funkce určitým způsobem distribuované. Jsou centra, která jich v sobě soustřeďují více, ale prvně by měla být obrovská snaha diskutovat, proč by jím měly být právě Prášily.

Chápu to jako modelovou úlohu pro studenty, ale právě jako taková by měla i být studentům prezentována. Měli bychom se ptát: co se stane, když právě tady vytvořím společenské centrum? Co se stane, když vytvořím tu soustavu veřejných objektů? Ovlivní veřejný prostor v té vesnici? Jak? Kdo ho bude využívat?

Mám zkušenost z pohraničních oblastí na západu Čech. Na německé straně to jsou mrtvá města. Vydesignovaná, ale bylo tam úplně mrtvo. Oproti tomu na straně České si sice děti hrají s mrtvou žábou a válí se přitom v blátě – to jsou kontrasty, které lze těžko pojmout – ale já nevím, co je lepší.

Miroslav Cikán

Cítím vaše chvění, které se pohybuje na rovině funkcí. Myslím si, že tam není třeba mluvit jen o funkcích, ale o komplexitě – o *vnitřní zkušenosti*, o *celostním přístupu*. Ten celostní přístup zahrnuje komplex prostředí, která jsou daleko složitější. Ta složitost zaručuje jejich vlastní existenci. Já nemohu pouze vytvořit chodíček s nějakou situací prostě pohozeného štěrku, ta složitost situace vzniká daleko předtím, než ho tam vysypu. O té věci je nejprve třeba

s nejbližším komunikovat (společenství), musím přitáhnout někoho, kdo to tam se mnou dá (sousedskost), a musím mít k tomu i vlastní vnitřní vazbu – k tomu místu, že jsem ho pro to společenství vystavěl. Do toho ještě musím postavit proces.

Já nemůžu dostat zadání, oni mi složí prachy na účet, já jim to odnesu a zmizím. Je to daleko složitější a je to nezaplatitelné.

Ivan Gogolák

S tím co říkáte, zcela souhlasím. Zajímalo by mě však, zdali sám studentům říkáte, že je to modelový příklad, a pak zdali k tomu projektu máte zjištěné i ekonomické pozadí případně i vysvětlení toho *městského* dopadu.

Miroslav Cikán

Pochopitelně je to modelový příklad, ale je i v těch širších vazbách. My dnes nejsme tak lokalizovaní. My se pohybujeme v daleko širším prostředí – už jen tím, že brouzdáme po internetu. Ta snaha něco lokalizovat – od globálního k místnímu – je příležitost snesení nějakého detailu na určité místo, což si myslím, že člověku ve své podstatě chybí.

Na sobě a svém okolí pozoruji a domnívám se, že niternou potřebou člověka je umisťovat se nějakým způsobem – je umístěn už tím, že je v nějakém generačním kontextu. V těchto vazbách člověk bude pořád setrvávat. Jestliže naše „vyvrženost“ je kopec – sínusovka, tak v tom prolínání těch sínusovek vzniká generační komunikace, kterou není možné prostě úplně vyrušit. Přes generační komunikaci, přes to nehmotné, vzniká moje vazba k hmotnému. Myslím si, že to není úplně možné pominout.

A jestli je na něčem možné stavět, tak je to právě na této (hmotné) vazbě. A je třeba umět ji číst, pojmenovávat. Jestliže věci nebudou mít pojmenování, pak v tom detailu města / místa zaniknou. Protože jsme ztratili pojmenování – ztratili jsme syntax – tak ztrácíme vazbu k věcem. Ztratili jsme vazbu k věcem. Její obnovení je předmětem znova se naučit syntax.

To bude generační otázka, to nevymyslíme teď. Můžeme se děsit cizosti prostředí, ale ve skutečnosti je syntax pod vrstvami globálních nánosů stále čitelný. Caminada mluví o druhé naivitě. O vytváření vnitřní vazby i po mnoha letech, kdy se zdála být zapomenuta (víra v boha apod.).

Jan Jehlík

Jsem na vsi už 40 let, ale stejně si myslím, že to úplně takhle nefunguje. Caminada se tam narodil... Je to asi otázka míry.

Z hlediska jazyka bych byl opatrný říkat, že jsme něco totálně ztratili. Já na té vsi nic špatně nevidím. Je to úplně normální proces – znova nějaké hledání, ale vlastně je to de facto pořád stejný. Akorát je to prostě jiný.

Nerad bych se k tomu stavěl tak, že je všechno špatně – to je špatná výchozí pozice.

Jako architekti máme každý v sobě sklon k intelektuálnímu estétství. Myslím si, že poznávání toho o co opravdu jde mít cit pro věci jemnější. My nejsme nositelé šémů.

To co jsi říkal, mi ale připadá bezvadné. I ten vztah k věcem – ačkoliv já bych ho tak nezveličoval – z hlediska duchovního je to nebezpečné.

Vracím se ale k tomu jazyku. V obecnstvu a inventuře budou sedět starostové a úředníci. Nejde o to zprimitivnit své vyjádření. Toto není vůči tobě, to je vůči mně, vůči nám architektům.

Miroslav Cikán

Existuje dokument Doporučení týkající se historické městské krajiny (UNESCO 2011), http://www.praha.eu/public/45/41/6a/1597472_387462_UNESCO_Doporuceni_o_historicke_krajine_Preklad_CZ_2011.pdf

Ten vyzývá ke komplexnosti. Už se nejedná jen o hmotnou památkovou strukturu, ale o komplex.

Další věc: tu vzájemnou komunikaci budu podporovat i tím, že budu podporovat banální sousedskost. Tím, že jdu k sousedce pro vajíčka a pochválím jí kozu...

Jan Jehlík

Určitě – soused se mnou teď také začal směřovat potraviny. S tím s tebou souhlasím. Ale ne že před nimi vystoupím jako intelektuál a řeknu jim, co mají jak dělat. Naopak, takovým každodenním stykem se může stát, že postupně vzejde nějaká spolupráce i mezi ním a mnou jako architektem.

Karel Matějka (starosta)

Budu krátký: některým věcem jsem naprosto rozuměl. Některé věci mi byly pocitově jasné, ale nerozuměl jsem jim. Chvillemi jste na mě hovořili řečí cizího kmene – a to je v pořádku – já nejsem z oboru.

Co mi to dalo: utvrdilo mě to v tom, že nejde fyzicky vymyslet něco – teď tu postavím dům pro taneční spolek, když nebudu mít lidi, kteří by tam chodili tančit. Je to obráceně. Musí tam být potenciál. Ti lidé musí chtít. Musí se začít scházet.

Ve vesnici proto musí být hospoda.

Miroslav Cikán

Nestačí jenom vystavět sousedský vztah se sousedkou. Na vyšší úrovni potřebuju vázat právní subjekty. To vědomí přítomnosti a spolupráce firem, které skutečně mají moc něco udělat, je si jich vážit a komunikovat i s nimi, dávat jim příležitost stavět věci, které já se sousedem nezvládnou. Více vrstevnatost ekonomických příležitostí je třeba si uvědomovat – stejně jako v minulosti (církvní řády). Musíme nabádat ke komunikaci v širším rámci.

Když je v Rakousku náměstí, je na něm deska cti, na které jsou uvedeny subjekty, které o obec pečují, kterých si vážíme. Ta obec kvete prostřednictvím těchto subjektů. To je to viditelné a intenzivní. Sami to na úrovni vajec a mléka neuděláme.

Stejně tak to dělá i Caminada.

Výroba a kultura musejí stát vedle sebe. Nemůžeme si říct, že nám to bude stačit, když si budeme prostě povídat o jezírku. My, jako subjekty, kteří víme, co je to přidaná hodnota kultury, musíme dokázat tu komunikaci posunout o závit výš. Nemůžeme ustrnout.

Jedno vystoupení tanečnic z Duncan centra v pravý čas Prášilech může iniciovat vznik kulturního clusteru (zahrnujícím i okolní obce).

Radmila Fingerová

Navázala bych na Ivana, který mluvil o objektově orientovaném přístupu. Šumava je silná příroda a vysoká nadmořská výška. V rámci své práce tam vnášíte ořešák a javor mléč. Z vašeho pohledu je to detail, ale nepatřičně vyvyšujete objekty nad to přírodní.

Miroslav Cikán

Souhlasím, ale je třeba si říct, jaké tam bylo společenství. Všichni nepracovali v lese a nechovaly jen krávy. Byly tam sklárny, papírna a řemeslo. Celé Sudety byly plné sklářského řemesla.

Radim Perlín

To už tam ale nikdy nebude.

Miroslav Cikán

Nemusí to tak být nutně. Na německé straně velké firmy – špičky (rodinné stříbro) podporují svůj další, jiný porcelán. BMW podpořilo sklárnu na hranici, protože nechtělo, aby tam celá tradice odvětví zanikla.

Radmila Fingerová

Chtěla jsem jen sdělit, že stejnou pozornost, jakou jste věnovali objektům, jste měli věnovat i přírodní složce. Ořešák a javor mléč tam prostě nepatří.

Miroslav Cikán

V určitých situacích obce vznikají anomálie, které nemusejí mít přímou vazbu s místním prostředím. Když z toho budeme dělat pouze přírodní rezervaci, tak určitá silná různost vytváří příležitost, která nemusí vycházet ze stanovištní podmínky.

Jana Tichá

Mluvíme tu o tvorbě a obnově místa – o znovunavázání na paměť místa. Když se ale podíváme na realitu sklářství na Šumavě, jsou to v lepším případě turistické suvenýry.

Co je dnes realita Prášíl? Možná pár zemědělců. Jinak se tam ale především vrací služby – terciální sektor. Všichni Pražáci tam rádi jezdí na dovolenou.

Co je pro takovou lokalitu klíčové? Možná by tam měl být parkovací dům, místo několika stání rozptýlených po obci.

Miroslav Cikán

Lze to řešit i jinak. Ve Švýcarsku v mnoha oblastech auta nejsou. Fungují jim tam dobře Postbusy.

Jana Tichá

Také to tak dělám ráda, ale až budeš mít s sebou dvě malé děti, také pojeděš autobusem?

Miroslav Cikán

To máš pravdu. Jsou však i situace, kdy se vytvářejí koncentrace ve skryté poloze (parkoviště pod svahovým převisem). Ideální je kombinace obou.

Radim Perlín

Líbilo se mi to, co zaznělo – že se jedná o typ ideového námětu. Jsem skeptický, jakmile se začne mluvit o razantních proměnách venkova. Venkov je principiálně velmi konzervativní a inovace na venkově jsou vždy postupné. Myslím si, že je důležité, abychom v jakémkoliv typu plánování vývoje / projektování na venkově tuto znalost kontinuity a smyslu obce chápali.

V případě Prášíl myslím, že je dobré stavět současnou roli obce na stavu roku 1990-2015, spíše, než na stavu roku 1930. Je důležité navázat na roli, kterou ta vesnice v současnosti má. Že do toho se postupně obohacuje o některé významné prvky (jak prvky sociální komunikace, tak architektury), je dobré, ale razantní proměna – změna mentálního charakteru vesnice o 180°, to nebude nikdy fungovat.

Miroslav Cikán

Přece jen, naše situace (na venkově) je zvláštní tím, že nemá tu tendenci spirálovitosti. Trochu se otáčíme v kruhu. Měli bychom si říct, kde to budeme při každé další otáčce cvrknat nahoru – pomalu a systematicky posouvat nahoru. To samozřejmě nejde najednou, není to výtah.

Josef Smutný

Mě velmi zaujala ta iniciační důležitost takovéto věci. Říkám si, zdali by každá obec neměla mít skupinu, která by vytvořila podobný manuál. To co jste ukázal, by mohla být metodika pro obce. Ta kniha obsahuje ty věci, které ti místní neví.

Já tu krajinu znám, nemyslím si, že by se mohly vrátit sklárny a myslím si, že ty obce by měly vytvářet prostory, kde ti lidé můžou něco dělat.

Jsem rád, že jste opustil ten způsob práce, kdy studenti přijedou na venkov a začnou tam dělat galerie. Vy jste se někam posunuli. Prozkoumali jste, co ta vesnice bytostně potřebuje. Život ve veřejném prostoru – obecní dvůr, dům pro ty mašiny – to je to nejdůležitější.

Je otázka, zdali se pak architekti potom nestanou „idioty“, kteří na vesnici přijdou s nějakou nerealizovatelnou vizí (...)

Miroslav Cikán

My se teď dostáváme do participační maly s Náměstím Jiřího z Poděbrad. Ten projekt jsme vyhráli v soutěži před 15 lety. Současnost vyžaduje participaci v úplně jiném měřítku a detailu, než v jakém se participovalo v roce 2000. Různé iniciativy nás teď nutí do participace s kdekým, na úplně různých úrovních.

V situaci, kdy však přijdete do diskuze se zcela horizontálním prostředím, tak vás jako autoritu okamžitě smetou. V takové situaci je třeba vědět, kde je alespoň jeden zdvih v osobnosti, se kterou je možné komunikovat. Nemůžete hned komunikovat s celým rybníkem. Musíte nejdříve nalézt komunikační partnery a ti se hledají těžkou. Často se skrývají, ale nakonec tam někdo vždy je. Potom můžete tu politiku začít šířit od těchto drobných vertikál do roviny. Potřebujete *šířitele dobré zprávy*, kteří rozprostřou tu myšlenku v širším spektru toho společenství.

Prášily byly vynikající příležitosti, kde ty komunikující vertikály byly rovnou, a že bylo možné reprezentaci obce k té práci přizvat. Diskuze pak probíhala na této rovině a byla u ní i veřejnost, která je v takové situaci schopná naslouchat a potom to i dále šířit.

Nám teď hrozně chybějí metodiky participace. Přitom právě ona souvisí s tou spirálou. Abych ji dokázal posunout výše, musím to dokázat „vykomunikovat“ až na tu nejnižší úroveň. Když budu mít 150 dobrých myšlenek, ale nedovedu to posunout o jedinou šprušli vzhůru, pak jsem selhal. To je ta komplexnost.

Ivan Gogolák

Když už mluvíte o participaci: Povězte mi upřímně, nemyslíte si, že pokud jste vyhrál soutěž před 15 lety, neměl byste z vlastní podstaty prohlásit, že je to již neaktuální, že se má vypsát nové výběrové řízení na řešení toho veřejného prostoru?

Druhá otázka směřuje spíše k panu Plosovi: Při plánování je samozřejmě důležité pracovat především s těmi velkými aktéry v území, bohužel to dnešní legislativa neumožňuje. Vždy to má podobu jakéhosi bočního jednání, které, i když je vedené před obcí transparentně, může se při pohledu zvenčí jevit jako „plichta“. Je nějaká cesta, jak to dostat do zákona, že s majoritními vlastníky by se mělo jednat více?

Miroslav Cikán

Má odpověď zní: Život je krátký. My tu od roku 1990 mneme dlaněmi a vytváříme teplo. Tady nejsou výsledky.

Radim Perlín

Proti takto silným výrazům bych protestoval. Tady jsou výsledky. Při pohledu na změnu ve venkovské krajině od roku 1990 lze nalézt spousty pozitivních výsledků.

K participaci: Manuálů jak participovat a týmů, kteří se tím velmi profesionálně zabývají, je u nás mnoho. Nástroje jsou.

Jan Jehlík

To, o čem mluví Mirek, je zvláštní případ exklusivního špičkového architekta, který pracuje mimo rozsah honorářového řádu. Architekta, který dlouhodobě žije přímo v místě s těmi lidmi – či jako Caminada tam žije odjakživa – a hledá podstatu věcí.

Hovoříš o exkluzivní situaci. Ale to není kritika. Takovéto situace by měly nastávat. Je to však jen jeden z důležitých prvků souhvězdí, který však sám o sobě nevytváří vesmír.

Miroslav Cikán

K intenzitě toho co se udělalo: Já srovnávám z vlastní praxe. Za hranicí jsem cítil mnohem větší efektivitu – i ve vzájemné komunikaci společenství. Tam se věci děly, tam to nebylo mnutí rukou.

Jan Jehlík

Švýcarsko bych s námi nesrovnával. Mají větší zázemí, i jinou historickou zkušenost (kontinuitu). Myslím, že to co říká Radim i ty (nic není špatně / všechno je špatně), je pro participaci nejhorší možné východisko.

Miroslav Cikán

Působil jsem v dolním Rakousku, v Burgenlandu. To není nějak výrazně bohatý region, ale byla tam konstruktivní dohoda. Věci se projektově rodili a stavěly během velmi krátké doby. A v daleko větší intenzitě.

Jiří Plos

To podstatné jsi řekl při to svém prvním vystoupení (srovnání dvou leteckých snímků krajiny). Ta situace je úplně jiná tím, co se tady odehrálo. Tady existuje úplně jiná sociální struktura, jiná sociální skladba. Výraz té krajiny je výrazem dramatickosti té sociální proměny.

Když budu mluvit s kýmkoliv na venkově, budu možná mluvit s vlastníkem, možná budu mluvit se svým sousedem, ale zároveň nebudu mluvit s tím, kdo tu krajinu dělá, kdo tam pracuje, kdo tu krajinu užívá.

Je jistě celá řada nástrojů, jak se dostat k cíli – a mnohé z nich si naznačil ty.

Dnešní debata byla docela zajímavá – rád jsem si ji poslechl, ale uložil jsem si mlčení.

Určitou nekorektnost debaty cítím v tom, že ty východiska nejsou pojmenovaná. V tom okamžiku všechna ta srovnání (...) kulhají.

Stejně tak kulhá i to, že zde máme desítky manuálů, jak se má dělat participace, ale participovat tady neumí nikdo – většinou se jedná jen o skryté manipulace. Myslím si, že participace má smysl, ale je to na delší debatu.

Lukáš Grasse Prezentace: VENKOV, VESNICE?

Několik příkladů, jak se dříve uvažovalo o vesnici: *Corbusier, nacistická kolonizace, Lidice – symbol vesnice, E. Hruška – nová zemědělská vesnice, Rovná, vesnice – monofunkční sídliště*

To co nás zajímá je **hledání programu dnešní vesnice** (venkova), dnešního venkova. Co má vesnice představovat, jakou vesnici chceme, jak se tam má žít, jak tam místní chtějí žít?

Druhé téma, které nás zajímá, je **hledání krajinných celků a jejich celistvého řešení**. Tedy uvažovat o vesnici, jako součásti celku většího měřítka. Není důležitá forma vesnice/města, ale celek, v rámci kterého ji posuzuju. Celek je tvořen soustavou sídel (usedlostí a vsí v krajině), které nelze řešit samostatně.

Rozdíl celků: drobnější sídlo (vesnice) čerpá hodně ze svého okolí. Uvnitř sama sebe nemá takovou komplexitu. Co je významově pro město čtvrť, to je pro malou dědinu jedna ulice. Z toho vyplývá i odlišné měřítko detailu plánu, které starostové očekávají, že budeme u malé vesnice řešit.

Obec Úholičky (příklad jednoho přístupu k plánování, vzešlého z veřejné architektonické soutěže)

Morfologicky se jedná o obec skrytou v údolí. To jsme přečetli i jako znak, zakládající charakter a identitu obce. V návrhu jsme jej pak propisali i do vnitřní struktury obce i do vymezení rozvojových ploch na okraji obce.

Cílem soutěže bylo nalézt partnera, který je schopen obec přečíst a nabídne možnosti, co se dá dělat. Nebyla to soutěž, ve které by byl vítězný návrh přímo použit k realizaci (tak by to fungovat nemohlo).

Důležitým nástrojem pro další komunikaci našeho čtení a názorů s obcí se stalo právě to schéma zobrazující vnitřní a vnější vazby.

Aby bylo naše vícevrstevné čtení pochopitelné, používali jsme rovněž další tři schémata: *prostorovou strukturu, funkční strukturu a pomocnou (infra) strukturu*.

Na spolupráci s obcí bylo podstatných několik momentů: *Veřejná debata* (představení záměru obce a výzva k připomínkám), *Informování sousedních obcí* (o tom co se koná a jaké jsou úvahy obce/projektantů – hledání návaznosti na jejich správní území)

Průzkumy kromě textové části vyústili v 5 analytických výkresů: *Sídlo, Krajina Doprava, Infrastruktura a Záměry* (zaznamenání podnětů vzešlých z veřejné výzvy).

Následovalo vypracování dvou výkresů syntetických: *Problémové mapy* (technická podpora) a *Kompozičního výkresu* (kompoziční prostorové vztahy).

Poslední kapitolou průzkumu byly *Témata k řešení návrhu územního plánu*. V případě Úholiček se zde objevilo osm klíčových témat. Těm byly definovány tři stavy: *pokles, stabilita a nárůst* a ty byly dále vyhodnoceny jako *pozitivní, neutrální, negativní*.

Z toho vzešly tři zobrazení (jako výsledek celého průzkumu): *Pozitivní vztah, Neutrální vztah, a Negativní vztah* faktorů, které jsme sledovali. Ty se staly přímým podkladem pro zadání.

Nyní se nacházíme ve fázi návrhu. Stále je v něm pro nás důležité koncepční schéma, se kterým jsme vstupovali do soutěže – obsahuje základní koncepční prvky, které jsme v soutěži slíbili a které by neměly zaniknout.

Odpověď na otázku rozdílu práce architekta ve městě a na vesnici:

Na vesnici je důležitá „větší intenzita“ poznání a vyprovokování místních k přímé debatě a kontaktu, jinak se člověk dozví příliš málo informací. Na vesnici je daleko více/více detailních/více bezprostředních vztahů mezi lidmi, kteří tam žijí. Architekt musí aktivně iniciovat debaty a sezení, komunikovat s obcí, účastnit se stavebních komisí, aby pronikl do života obce a pochopil, o co v ní lidem vlastně jde. Bez toho to nemá smysl.

Jiří Plos

Byl jsem v porotě té soutěže. Jí samotné předcházely tři studentské workshopy a debaty. Je to velmi dobrá a názorná ukázka toho, jak může poučená obec postupovat.

Jan Jehlík

V reakci na tuto prezentaci i předchozí prezentace: Připadá mi, že jedno z nejdůležitějších témat obecně je jazyk – sdělení.

Když to vezmu jednoduše: Lukáš mluví o tom, že si prostě povídali. Je český jazyk, kde se všichni dorozumíme, je odborný jazyk, kde se dorozumíme na základě kódů a dekódování, principiálně však jde o to, že se chceme bavit a dorozumět. Když lidé chtějí, tak se domluví.

Jak se dostat k tomu, aby se ti lidé chtěli bavit?

Vycházím z toho, že nějaký zájem vždycky je. Člověk má zájem poslouchat někoho, kdo sděluje něco bohatého, něco co má hlavu a patu. Když poslouchám Miroslava a Lukáše, strašně rád bych se s nimi bavil. Byl bych možná vyděšený, ale bavil bych se s nimi.

Myslím, že v tom gleichschaltování a korektnosti je jistá rezignace na to, že může existovat někdo nejlepší, někdo kdo je osobnost. Všechna tahle slova se dnes skoro zakazují. Ale současně chceme někoho, kdo je silný partner, kdo umí ty věci odkrývat. Na to žádná metodika není.

Jsou lidé, kteří dokáží znásilnit i tu nejlepší metodiku. Protože to jsou formalisti, demagogové či na prachy – to je jedno. Nehleďte metodu, jak se šijí boty, hleďte ty nejlepší ševce pro své boty.

Samozřejmě tam hrozí riziko exkluzivity, riziko nafoukanosti, rizika uzmutí si práva. To je v naší profesi cítit. Ale v určité chvíli musím člověku důvěřovat. A když mu nedůvěřuju, pak

s ním nemám spolupracovat – i kdyby byl vzdělaný. Jen když je důvěra, může vzniknout spolupráce.

A to je také otázka. Jak starosty přesvědčit, aby se nebáli říct: Jsi sice chytrý, ale neseďíš mi. To je pro starostu taky nebezpečné – ale přece jen má do jisté míry právo svou obec řídit.

Jiří Plos

(...) Na vesnici zvláště je na místě se ptát – mnohem pečlivěji, mnohem zodpovědněji. U územních plánů větších měst se mnohé samozřejmě ztratí. Zajímavé ale je, že se to i ve velkém městě začne projevovat stejně jako na venkově, když se jde do detailu – kdy se začnou řešit místní věci, lokální problém.

To je také téma pro to, co rozumět pod participací. Je to prostě nástroj, který je velmi proměnlivý a závislý na tom, o čem s těmi lidmi mám mluvit. Nemohu použít stejný nástroj na Prahu a Úholičky.

Radim Perlín

K J. Jehlíkovi: Ty jsi řekl: Nebojte se použít toho nejlepšího holiče (...) architekta, urbanistu. Vše je jasný, jakmile se bavíme o holiči, ale co jsou kritéria pro nejlepšího urbanistu, pro nejlepšího architekta. Jsou velmi obtížně definovatelná a pro každou entitu lidí jiná.

Jestli by o něčem měli urbanisté hodně nahlas mluvit, mělo by to být ne, kdo je nejlepší, ale jak se se pozná ten nejlepší.

Jiří Plos

Myslím, že na to existuje určitý model. V několika případech jsme to zkusili. U profesí jako je architekt, lékař, právník je jeden z těch modelů, že komise nerozhoduje o anonymních návrzích, ale o pořadí. Mezi těmi, kdo zvítězili a zadavatelem se pak ještě vede debata. Je absurdní, že právo u nás tomu brání. Zatím si však na to nikdo nestěžoval.

Vždy to dopadlo dobře. Politická reprezentace pak jedná přímo s lidmi, se kterými má spolupracovat a ptá se cíleně. To je první participační vstup. Myslím si, že ten model známe.

Radim Perlín

S tím naprosto souhlasím. Dle mého názoru je nejlepší ten, kdo nemusí mít ty nejgeniálnější myšlenky, ale je schopen dobré myšlenky dobře domluvit (ne prodat – to je pak manipulace).

Z té prezentace, co zazněla, posuzuji velmi pozitivně právě tu schopnost komunikace. Právě ta komunikace, schopnost se s místními domluvit na tom, co je hodnota území. Co je to, co by měli chtít. Že jste to nabídli v soutěži a pak se o tom vedla diskuze.

Lukáš Grasse

Snažíme se. Neříkám, že jsme to se všema probrali, ale snažíme se o tom mluvit s co nejvíce lidmi.

Radim Perlín

Nemusíte mluvit se všemi. Proto je to obec. V malé obci je relativně snazší komunikovat. Tam je pět, šest lokálních opinionmakerů, které když přesvědčím, tak jsem přesvědčil celou obec.

Lukáš Grasse

Mě nikdy nešlo o dodržení zásad participace. Mě jde o spolupráci. Náš objednavatel je z naší práce nadšený ne proto, že by to bylo něco geniálního, ale protože máme ochotu spolupracovat, bavit se o tom a tvarovat své názory. Je to společná spolupráce, ne demagogické prosazování jednoho názoru. Výsledek nemusí nakonec mít nic společného s tím soutěžním návrhem – o to jde. Je to proces.

Jiří Plos

Jen dodatek. Kdyby ta debata zůstala jen na soutěžních týmech a na místních politicích (především u menších obcí), pak by se samozřejmě mohlo stát, že by se neptali úplně dobře. Myslím si, že je tam velmi důležitá role poroty, která ten rozhovor může do velké míry věcně moderovat.

Radim Perlín

Nemyslel jsem obecně jen soutěže. Způsob komunikace při jakémkoli zadání územního plánu, či podobné koncepční práce v území, je potřeba hledat různé formy vyjádření významných aktérů. Nesmí to být pouze ta veřejná správa, se kterou se ten zpracovatel baví. Musí to být místní hasiči, fotbalisti (...) i farář, když je to na Jižní Moravě, abychom si vzájemně řekli, co chceme a kde jsou ty průsečíky.

Lukáš Grasse

To o čem mluvíte je nutnost – především v případě, kdy architekt vstupuje do prostředí pro něj do té doby zcela neznámého. Jinak ho nemá možnost za tak krátkou dobu poznat.

Pavλίna Maříková

Ono je to úžasné narazit na takto osvícenou starostku, jako je ta v Úholičkách, která problematice rozumí a kterou napadne udělat takovou úžasnou soutěž. Kolik je takových starostů odhadem?

Jiří Plos

Je jich málo a tato je navíc výjimečná.

Ivan Gogolák

To není jenom starostka, bydlí tam bratr Lukáše Vacka. Přes něj tam byli na workshopu studenti FSv a FA ČVUT fyzicky prořezávat cesty v krajině. To hodně změnilo názor místních na mladé studenty. Pak přišla soutěž. Zároveň je ale stavařské vzdělání zastupitelstva do v určitém ohledu omezující – mají velmi technický pohled na tvorbu prostředí.

Zároveň jsou bohatí – mají skládku.

To že jednáme se všemi – i s opozicí – se nám vyplatilo v Nelahozevsi. Zastupitelstvo se obměnilo, ale nový starosta nás nevyhodil, protože jsme se s ním předtím bavili.

Lukáš Grasse

Velmi obtížně se místním vysvětluje etapizace procesu. Že když se má v horizontu 50 let přesunout centrum obce směrem k nádraží, znamená to, že se někde musí přestat rozšiřovat a jinde začít zvolna měnit. A že se to také nesplní za čtyři roky.

Radmila Fingerová

Mě z toho vyplývá jedna věc: Že úspěšný plán a úspěšný projektant je ten, který to dělá srozumitelně. Nemůžeme říkat, kdo je dobrý, kdo je špatný. Musíme to naučit dělat všechny srozumitelně, aby to lidé měli šanci sami posoudit.

Jan Jehlík

Ke sporu Radima s Mirkem (událo se hodně x neudálo se nic): To co si čtu z toho, co říká Mirek je, že všechny vrstvy jsou důležité. Dnes se zaklínáme územním plánem, ale všechny činy (i ty drobné) hovoří, protože se zrealizují. Územní plány jsou relativně abstraktní sdělení, které se realizují dlouho a částečně.

Když se děje to i ono, když se k plánům dějí i drobné věci, vzniká ta kultura, ta spirála, o níž mluvil Mirek.

Proč to říkám: u územního plánu se pro laika velmi špatně rozezná dobrý a špatný autor. Ti dobří často bývají z hlediska technologie státní správy horší – pocuchaní. Dobře se to ale pozná při samotné výstavbě. Proto se to velmi rychle pozná, když je to propojené, když někdo dokáže nastartovat tu stoupající spirálu. I třeba jen odstraněním tújí okolo kaple.

V tradici kultivace a zavedené spolupráce ve vesnicích je náš deficit oproti Rakousku a Švýcarsku obrovský. I naše vesnice roku – jak jsem se s nimi seznámil – mají dobrého starostu, rozvinutý spolkový život a uklizeno. Že by to ale byly vesnice, které mají výrazné nové činy, to bych si obecně říct netroufl.

(...)

Jiří Plos

Problém je také s hodnocením územních plánů, které se většinou odvíjí od toho jak jsou formálně zvládnuté. To co postrádají je individualizace celého toho (...) a tím se dostáváme k problému právního režimu, který našívá územní plán nestrukturalizovaně na všechny různé typy osídlení.

Radim Perlín

Opravdu je nutné pro vesnici ve středu Českomoravské vysočiny, kde se za dvacet let postavil jeden dům zpracovávat územní plán?

Jiří Plos

Jsem přesvědčený o tom, že ne.

Radim Perlín

Já jsem o tom také přesvědčený.

Ten totální formalismus je velké neštěstí (přestože jsem ho tak z počátku neviděl a nechápal). Umrtvuje jakoukoliv ideu, jakýkoliv tvůrčí vstup urbanisty. Veškerá energie je vyplývána na formální náležitosti odůvodnění a mám pocit, že v novele zákona se tyto prvky ještě zhoršují.

Ivan Plicka

Myslím, že každá vesnice má mít územní plán, ale nemá to být ten územní plán, co se dělá dneska.

Jiří Plos

Může to být jiný dokument, který bude říkat, jakým způsobem se chce spravovat. Ten problém ale je, že na současný územní plán jsou vázány všechny dotační tituly.

Jan Jehlík

Ivan má ale pravdu v tom, že územní plán může být i na obec, kde se nic neděje, protože minimálně má jednu úlohu – informační a koordinační. „Nic“ neexistuje.

Milena Hauserová

Rozhodně nemám v žádném úmyslu zpochybňovat význam participace veřejnosti.

Chtěla bych však připomenout věc zcela evidentní. Když se seznamujeme s územím tak máme velmi důmyslně vybudované nástroje. Dozvíme se dokonce i to, co by tam rostlo, kdyby tam nežil člověk atd. Vše je navíc provázáno v GIS.

To co však nemáme globálně, je představa o kvalitách a kulturních hodnotách území. Neříkám výčet chráněných památek, ale kvality v území. Tam je nesmírný deficit. Ve srovnání s jinými evropskými zeměmi jsme popelkou.

Když se vrátím k participaci: Na jedné straně je jistě dobře, že se architekti zabývají tím, jak vytěžit z místních obyvatel to, co vědí o území a jak to promítnout do svého konání. Ale na druhé straně je fatální, že ve srovnání s dobou, kdy máme k dispozici podrobné údaje o výskytu radonu, nevíme, jak to vypadá s kulturním potenciálem jednotlivých míst. A to přesto, že máme instituce a disciplíny, které na tom pracují.

Máme historickou geografii a environmentální historii, které se tímto profesionálně zabývají. My se však zřejmě neptáme, kde jsou jejich výstupy a kam jsou zaměřeny, a oni netuší, že jejich výstupy by nás mohly zajímat. Zde dochází k fatálnímu míjení.

Nastavuji otázku: O co kvalitnější by participace byla, kdybychom jako jiné evropské země měli veřejně dostupné podklady, v nichž by si lidé mohli přečíst a prohlédnout, co mají ve svém území významného a na co má být obrácen zřetel. O co zralejší by pak byli k diskuzi.

Je dobré hovořit s lidmi v místě – zjistit, jak se vztahují ke svému území (jak vyplývá i z úmluvy o krajině). Já však nad dikci úmluvy chci říci, že krajina je i stavba nadlokální. Nás může zajímat, co se děje v Dražkově nebo Straškově, protože je to úpatí Řípu. To není jen záležitost místních obyvatel.

I ve věci postoje ke kulturním hodnotám území a krajiny (které jsou jak historické, tak přírodní a umělecké) by měl existovat systém hierarchizované státní politiky. Jestliže jsme mluvili o politikách, státní politika vztahu k území by měla mít nějaké vrstvy a měla by umět dohlédnout až na to jednotlivé území a na to jak se s ním bude zacházet (mít na zřeteli území i vhodné nástroje pro participaci v něm).

O těchto věcech je třeba mluvit mezioborově, aby se nějakým způsobem rozhýbaly. Na začátku roku 2016 bude sjezd společnosti české historické geografie. <http://geography.cz> Ráda bych tam i s vaším přispěním přednesla, jakým způsobem používáme poučení z historického prostředí při naší výuce a k čemu je nám dobré.

Jan Jehlík

Napadá mě, že by mohl mít podobu „systému kulturní stability“.

Milena Hauserová

Územní systémy ekologické stability v kulturní krajině jsou velmi spjaté s jejími kulturními hodnotami. Tam by mělo smysl spíše spolupracovat, tam nemá smysl vést dělítku.

Jan Jehlík

Platí obecná výzva ke všem účastníkům k zapojení specialistů z nejširších oborů, které by toto téma mohlo zajímat. Předajte nám kontakty, pozvěte je na Inventuru...

Milena Hauserová

K pozvánce specialistů z příbuzných oborů: V dnešní době se volá po aplikovatelnosti vědeckého výzkumu. Pokud si kolegové historici budou vědomi toho, že ty jejich výsledky jsou aplikovatelné, tak to volání bude vyslyšeno.

Radim Perlín

Mohl bych pozvat své kolegy geografy, ale mnoho z nich už je tomuto tématu vzdáleno. V případě, že by se ale probíralo téma historických hodnot krajiny, pak o zájemcích vím.

Reklama: 1. Čtvrtek v únoru vás zvu na výroční setkání skupiny Rural na Albertově. Tématem je Venkov a prezentace výsledků souvisejících výzkumů. Tentokrát bude hlavním hostem Pawel Starosta (děkan, sociolog, univerzita v Lodži)

<http://geography.cz/2015/09/eurorural-2016/>

Pavλίna Maříková

ČZU, Czech Rural pořádá 19. Listopadu konferenci zaměřenou na kvalitativní metodologii při výzkumu venkova <http://www.czechrural.cz/cs/?r=6194>

Radim Perlín

Jsem rád, že se architektonická / urbanistická obec do tohoto tématu zapojuje. Sítí, zabývajících se tématem venkova, je relativně hodně. Lidí s architektonickým vzděláním však bylo za posledních 20 let na zasedáních málo.

Ivana Hujerová

Minule jsem zde byla poprvé. Dnešní setkání bylo pro mě mnohem srozumitelnější. V plánování se pohybuji již 16 let. Na minulém setkání mi velká část věcí byla vzdálená a říkala jsem si, jak to že takové věci nevědí? Jak to že nad tím bádáte?

Již minule jsem o tom mluvila, ale zeptám se i dnes: budete zvat jen architektky, nebo i lidi, kteří se na různých platformách zabývají regionálním rozvojem?

Také bych se chtěla vrátit k tomu, o čem v souvislosti s rozvojem malých obcí mluvil pan Jehlík a minule i pan Němec: Když jsem začala v roce 2002 pracovat ve Smržovce, přinášet jiný pohled na rozvoj obce a regionu, trvalo mi tři roky, než mi někdo začal naslouchat. Začalo se mi to dařit až právě přes kulturní akce – proto jim přikládám velkou váhu i pro případ hledání partnerů mezi architektem/urbanistou a „obyčejnými“ lidmi.

Také bych chtěla přinést jednu novou zkušenost: Jako město jsme začali zpracovávat *strategický dokument rozvoje města do roku 2018*. Přizvali jsme odborníky z krajského úřadu i technickou univerzitu v Liberci. Dokument vznikl uzavřeně – bez oponentury. Stal se z toho materiál funkční v tom, že byl silným nástrojem pro městský úřad. Podařilo se tím pro město udělat hodně věcí, ale lidé na to nadávali.

Poučena tímto krizovým vývojem při vytváření nového dokumentu obec zapojila jenom veřejnost: odborně vedeným participativním plánováním: facilitovanými setkáními, diskuzemi, sběrem námětů atd. Tím se dostávám k tomu, co na počátku říkal Jiří Plos. Výsledkem byl bohužel dokument, který říká: obec má být hezká, čistá, dobře postavená, má mít hodně zeleně a hodně košů na psí exkrementy.

Jan Jehlík

Zvaní jsou všichni. Prezентující v tuto chvíli odpovídají tomu, kde očekáváme ucelené sdělení (je to Inventura, shrnutí něčeho, co je – pomoc architektům). Není to uzavřené.

V prvním bloku shrneme výzkumné otázky.

Ve druhém bloku předvedeme světu jak se v našich ateliérech i ateliérech ostatních architektonických škol venkov vyučuje.

Ve třetí části budou ukázky odpovědí na tři otázky. (M. Hauserová, R. Fingerová, L. Grasse ...)

PŘÍLOHA (k prezentaci M. Cikána)

Architektur als Kultur

Unser Anspruch an die Architektur heißt Nähe gewinnen zu den Dingen, die die Menschheit schon immer begleitet haben: Raum, Topographie, Material, Konstruktion.

Konstitutiv für diese Dinge ist ihre Eigenart, aber auch die mit ihnen verbundene Emotion und die Ereignisse, in die sie eingebunden sind. Als Elemente einer Kultur sind sie Ansatzpunkte für den architektonischen Entwurf.

Wenn man solch komplexen Phänomenen Relevanz zugesteht, so werden die „zeitgemäßen“ Prioritäten des Bauens, wie diejenige der objekthaften Ästhetik mit ihrem überzogenen Anspruch auf Wirkung und Beachtung oder die Tendenz zur Spezialisierung der Architektur, bei der nur ausgewählte Interessen im Vordergrund stehen, in ihrer Bedeutung stark relativiert.

Zugleich aber besteht die Chance, dass sie als Momente eines breiter fundierten Prozesses zu neuen Optionen führen und dass es der Architektur gelingt, im Widerstreit zwischen zeitgemäßen Momenten und der jeweiligen kulturellen Basis dem Originären (wieder) näher zu kommen.

Das Leitmotiv einer solchen Architektur ist die Differenz. Diese Differenz erwächst aus der unverwechselbaren Relevanz des Ortes. Das Bauen arbeitet dieser Relevanz zu und strebt nach Mehrwert für das Leben am Ort.

Mai 2012

Gion A. Caminada

Architektura jako kultura

Náš požadavek na architekturu je získat blízkost k věcem, které doprovázely lidstvo po celou jeho historii: prostor, topografie, materiál, konstrukce.

Konstruktivní pro tyto věci je jejich jedinečnost, ale stejně tak s nimi spojené emoce a příběhy, s kterými jsou tyto fenomény prolnuty. Stávají se elementy kultury a jsou zásadními výchozími body pro architektonický návrh.

Když se dostojí této vzájemnosti fenoménů, pak budou stavební priority" moderní současnosti" silně relativizovány. Těmito prioritami rozumíme objektivě orientovanou estetiku s jejím přehnaným nárokem na působení a upoutání pozornosti, anebo tendence ke specializaci architektury, u které vystupují jen zvolené zájmy reprezentace.

Zároveň však existuje šance, že se stannou momenty šířeji založeného procesu k novým příležitostem, a že se architektuře podaří v klání mezi momenty moderní současnosti a příslušné kulturní základny (opět) přiblížit ke své primární podstatě.

Hlavním nosným motivem takové architektury je její různost. Tato různost vyrůstá z nezaměnitelné určitosti místa. Stavět znamená práci v souběhu s touto určitostí a snaží se přidat další hodnotu životu v daném místě.

Květen 2012

Gion A. Caminada

přel. M. Cikán 2012